

УДК 343.57

Кириченко О.В.

доктор юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Міщанинець О.М.

кандидат юридичних наук
(Слідче управління
ГУНП в Дніпропетровській області)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ, ЩО ВЧИНЮЄТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ ТА ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Досліджено проблеми протидії кримінально-правовими засобами незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що вчинюється організованими групами та злочинними організаціями. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення норм Кримінального кодексу України, які передбачають відповідальність за незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Ключові слова: протидія, наркотичні засоби, психотропні речовини, аналоги, прекурсори, кримінально-правові засоби, організовані групи, злочинні організації.

Постановка проблеми. Проблема організації ефективної протидії незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що вчинюється організованими групами та злочинними організаціями в Україні, закономірно посідає чільне місце в процесі стабілізації криміногенної ситуації в державі. Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в країні, і труднощі, які об'єктивно переживає суспільство, вимагають від правоохоронних органів створення надійної системи протидії цим злочинам.

Недостатність превентивної діяльності серед населення, особливо молодіжної його частини, призвело до значного поширення зловживання наркотичними засобами. Цей фактор, а також привабливість високої прибутковості від заняття наркобізнесом, у свою чергу, призводить до зростання злочинних пропозицій наркотичних засобів на внутрішньому ринку та створює безпосередню загрозу національній безпеці держави.

Наркобізнес набув ознак організованої злочинної діяльності та є різновидом організованої злочинності. Статистичні дані щодо зареєстрованих фактів незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, що вчинюється організованими групами та злочинними організаціями, не відображають реального стану поширення цього явища. У зв'язку з високою латентністю злочинів стан незаконного збуту зазначених заборонених засобів та речовин, що вчинюється організованими групами, в Україні прямо залежить від стану протидії цим злочинам правоохоронними органами.

Протидіяти саме цим проявам виключно кримінологічними засобами без застосування всієї сукупності засобів впливу, сьогодні є неможливим. І в першу чергу це стосується засобів кримінально-правової протидії. На жаль, недоліки сучасного кримінального законодавства є одним із тих факторів, які ускладнюють роботу правоохоронних органів щодо протидії злочинам, пов'язаним з незаконним збутом наркотичних засобів, а також суттєво знижують ефективність

проведення державної політики, спрямованої на протидію їх незаконному збуту.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Кримінально-правові аспекти протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів досліджували такі визначні вітчизняні та зарубіжні науковці, як О.М. Бандурка, В.А. Бублейник, В.В. Василевич, О.П. Горох, О.О. Дудоров, В.П. Ємельянов, А.П. Закалюк, А.А. Музика, Ю.Г. Пономаренко, М.Л. Прохорова, В.Г. Пшеничний, А.В. Савченко, В.М. Смітєнко, Є.В. Фесенко, М.І. Хавронюк та ін. Проблеми протидії незаконному обігу (у тому числі й збуту) наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, що вчинюється організованими групами, безпосередньо досліджували Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, М.Г. Вербенський, Л.В. Дорош, Е.В. Расюк, В.А. Тимошенко та ін.

Незважаючи на широкий спектр досліджень, присвячених різним аспектам протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів кримінально-правовими засобами, питання протидії незаконному збуту цих заборонених засобів та речовин, що вчинюється організованими групами, з урахуванням розвитку закону України про кримінальну відповідальність та практики діяльності правоохоронних органів, є недостатньо вивченими.

Метою статті є дослідити кримінально-правові засоби протидії незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що вчинюється організованими групами та злочинними організаціями, та визначити основні напрями вдосконалення норм Кримінального кодексу України, які передбачають відповідальність за збут цих заборонених предметів.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення кримінально-правового захисту здоров'я людей здійснюється в межах, передбачених ст. 305-327 розділу XIII «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення» Особливої частини Кримінального кодексу України.

Кримінальну відповідальність за незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що вчинюється організованими групами, передбачено ст. 307 та 311 КК України [1].

Слід зазначити, що ст. 307 КК України передбачає відповідальність за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Зокрема, частина 1 цієї статті передбачає відповідальність за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; а частина 2 – за ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених ст. 308-310, 312, 314, 315, 317 КК України, або із залученням неповнолітнього, а також збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян, або збут чи передача цих речовин у місця позбавлення волі, або якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги у великих розмірах чи особливо небезпечні наркотичні засоби або психотропні речовини. У частині 3 цієї статті кримінально караними діями визначено дії, передбачені частинами 1 або 2 цієї статті, вчинені організованою групою, а також якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги в особливо великих розмірах, або вчинені із залученням малолітнього або щодо малолітнього.

У ст. 311 КК України передбачено відповідальність за незаконне вироб-

ництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів: частина 1 – незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів з метою їх використання для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин; частина 2 – ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великих розмірах, або з метою збуту, а також незаконний збут прекурсорів; частина 3 – дії, передбачені частиною першою, вчинені організованою групою або в особливо великих розмірах.

У складі злочину, передбаченого ст. 307 та 311 КК України (в частині відповідальності за незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що вчинюється організованою групою), об'єктивна сторона проявляється лише у своїй активній формі, тобто як дія, а саме збут зазначених заборонених засобів та речовин, тобто будь-які оплатні чи безоплатні форми їх реалізації всупереч антинаркотичному законодавству України, тобто це продаж, дарування, обмін, сплата боргу, позика, введення володільцем цих засобів або речовин ін'єкцій іншій особі за її згодою тощо.

Особливості незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів полягають у такому:

1) обопільне введення ін'єкцій наркотичного засобу, психотропної речовини чи їх аналогу особами, які їх придбали за спільні кошти, збуту не утворює;

2) якщо особа під виглядом наркотичних засобів умисно збуває будь-які інші засоби чи речовини (не наркотики) з метою заволодіння грошима чи майном, її дії необхідно кваліфікувати як шахрайство, а за наявності до того підстав – і як підбурювання до замаху на незаконне придбання наркотичних засобів тощо, а дії покупця – як замах на вчинення злочинів, не передбачених ст. 307 або 309 чи 311 КК України;

3) на практиці слід розрізняти дії, передбачені ст. 307 (незаконний збут наркотичних засобів) та передбачені ст. 315 КК України (схиляння до вживання наркотичних засобів). Перш за все, необхідно відслідковувати спрямованість умислу. Якщо, наприклад, особа подарувала чи продала сигарети з гашишем, то це буде збут, а якщо без такої мети дала іншій особі покурити, вихваляючи при цьому піднесеність стану, ейфорію тощо, які надає куріння гашишу, то у цьому випадку буде схиляння до вживання наркотиків – ст. 315 КК України;

4) відповідальність за збут наркотичних засобів та психотропних речовин настає незалежно від розміру таких засобів чи речовин, тобто й тоді, коли мав місце збут наркотиків у невеликих розмірах.

Обов'язковою ознакою злочинів, що передбачають відповідальність за незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що вчинюється організованими групами, є їх учинення саме організованою групою.

Слідча та судова практика [2] йде таким шляхом, що у разі вчинення злочину злочинною організацією її дії слід кваліфікувати за сукупністю ч. 1 ст. 255 КК України та окремою кваліфікацією кожного із злочинів, вчинених злочинною організацією. Таким чином, вчинення злочинною організацією незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 255 та ч. 1 (або ч. 2, 3 за наявності інших кваліфікуючих ознак) ст. 307 КК України.

Як зазначають Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.В. Дорош, О.М. Лемешко та О.І. Перепилиця, з наявністю ст. 255 КК України та особливостей її законодавчого конструювання пов'язана низка проблем кваліфікації злочинів, учинених злочинною організацією. Вони не є специфічними щодо наркозлочинів, а є загальними для всіх злочинів, незалежно від їх місця в системі Особливої частини

КК України. Це зумовлено двома обставинами: а) у жодній статті Кодексу не передбачено такої особливої кваліфікуючої обставини, як учинення злочину злочинною організацією; б) є підстави вважати, що норма ч. 1 ст. 255 КК є спеціальною щодо інших норм, які передбачають відповідальність за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, у разі їх вчинення членами такої організації. Тому автори пропонують такий алгоритм дій щодо кваліфікації дій злочинної організації:

1) якщо учасник злочинної організації вчинив злочин, з який встановлено більш м'яке покарання, ніж покарання, передбачене ч.1 ст. 255 КК, то дії винної особи в цьому разі підпадають під кваліфікацію тільки за цією статтею без додаткової кваліфікації за іншими статтями КК України;

2) якщо ж покарання за вчинений злочин є більш суворим, то в такому разі діяння, вчинене учасником злочинної організації, підлягає вимушеній кваліфікації за сукупністю злочинів: а) за участь у злочинній організації та б) за вчинений особливо тяжкий злочин. Якщо склад особливо тяжкого злочину передбачає таку кваліфікуючу ознаку, як учинення організованою групою, то дії учасників злочинної організації підлягають кваліфікації саме за цією ознакою [3, с. 59-60]. Таким чином, якщо враховувати зазначені правила кваліфікації, то дії учасника злочинної організації, який вчинив збут наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, слід кваліфікувати лише за ч. 3 ст. 307 КК України як учинення злочину організованою групою.

Враховуючи проблеми, що виникають під час кваліфікації дій учасників злочинної організації щодо збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, неоднозначну думку теоретиків з цього приводу, слід наголосити:

1) щодо кваліфікації дій учасників злочинної організації за ч. 1 ст. 255 та ч. 1 ст. 307 КК України. Злочинні організації, діяльність яких спрямована на збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, діють, як правило, з корисливою метою. Між тим санкції за ч. 1 ст. 255 та ч. 1 ст. 307 КК України не відповідають суспільній небезпечності та характеру цього діяння, зокрема санкції зазначених статей не передбачають такий вид покарання, як конфіскацію майна;

2) якщо ж зазначені дії кваліфікувати лише за ч. 3 ст. 307 КК України, то така кваліфікація не відображає суспільної небезпечності дій злочинної організації та не відображає форму співучасті (вчинення злочину злочинною організацією), що негативно впливає на оцінку криміногенної ситуації в країні.

У зв'язку з удосконаленням чинного кримінального законодавства щодо відповідальності за цей вид злочину, притаманності діяльності злочинних організацій дій, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, поширеністю цих злочинів, вважаємо, що у ст. 307 КК України в окремій частині (ч. 4) необхідно передбачити відповідальність за незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, учинений злочинною організацією.

Відповідно, положення щодо умов звільнення особи від кримінальної відповідальності за незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, які закріплені у ч. 4 ст. 307 КК України, викласти у ч. 5 цієї статті.

З метою протидії цим суспільно небезпечним явищам потребує удосконалення й кримінально-правова норма, що передбачає відповідальність за збут прекурсорів.

Аналіз ст. 311 КК України надає підстави стверджувати про відсутність окремої норми щодо відповідальності за збут прекурсорів, що вчинюється організованою групою, оскільки у ч. 2 передбачено відповідальність за незаконний збут прекурсорів, а у ч. 3 – за незаконне виробництво, виготовлення, придбання,

зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів з метою їх використання для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин, вчинені організованою групою.

У зв'язку з цим пропонуємо у ч. 3 ст. 311 КК України передбачити відповідальність за збут прекурсорів, учинений організованою групою, виклавши зазначену норму у такій редакції: «Дії, передбачені частинами першою та другою, вчинені організованою групою або в особливо великих розмірах».

Висновок. Таким чином, пропонуємо внести такі доповнення до норм Кримінального кодексу України, які передбачають відповідальність за незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів:

1) ч. 4 ст. 307 КК України викласти в такій редакції:

«4. Незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, вчинений злочинною організацією, - карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна».

2) ч. 3 ст. 311 КК України викласти в такій редакції:

«3. Дії, передбачені частинами першою та другою, вчинені організованою групою або в особливо великих розмірах, - караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією майна».

Бібліографічні посилання

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст.131 (з наступними змінами та доповненнями).

2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 № 7 «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки».

3. Баулін Ю.В., Борисов В.І., Дорош Л.В. та ін. Організований наркобізнес (поняття, форми, підстави кримінальної відповідальності / за заг. ред. Ю.В. Бауліна, Л.В. Дорош. Харків: Право, 2005. 256 с.

Надійшла до редакції 30.05.2018

Kyrychenko O.V., Mishchanynets O.M. Criminal legal means of counteracting the illegal sale of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors, committed by organized groups and criminal organizations. The problems of counteracting criminal legal means of illegal sale of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors, which are carried out by organized groups and criminal organizations are investigated.

The proposals on improving the norms of the Criminal Code of Ukraine, which provide for liability for the illegal sale of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors, are formulated. In particular, in order to improve the existing criminal law, it is proposed in a separate part (Part 4) Art. 307 of the Criminal Code of Ukraine provide for liability for the illegal sale of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues, committed by a criminal organization. In addition, it is proposed in Part 3 of Art. 311 of the Criminal Code of Ukraine stipulate responsibility for the sale of precursors made by an organized group.

Keywords: counteraction, narcotic drugs, psychotropic substances, analogues, precursors, criminal-law means, organized groups, criminal organizations.